

Recenze

Tassoni, P. (2015). *Supporting children with special needs: A Penny Tassoni handbook*. London: Hodder Education.

Ačkoliv v každém lidském společenství nacházíme stopy přítomnosti osob s postižením, úvahy o jejich edukaci měly pozvolný a logický vývoj. V zásadě totiž zrcadlily jednak úroveň vzdělanosti v té které době, ale i proměnu filosofických názorů, ideologických směrů a především pak převládajících paradigmat. Platformy přístupu k těmto osobám, které jsou v návaznosti na své postižení tuzemskými i zahraničními autory nazývány jako *jedinci se speciálními potřebami*, tak v průběhu historie značně variovaly. A to od jejich naprosté exkluze ze vzdělávacích procesů, přes segregaci až po novodobější vzdělávací diskurzy v podobě školské integrace a inkluze. Nastíněný myšlenkový a postojový přerod, který vyústil v právo žáků se zdravotním postižením vzdělávat se ve školách hlavního vzdělávacího proudu, generuje dvojici významných konsekvencí:

Koncept speciálních potřeb nejenže stojí v centru celospolečenských debat, ale rovněž je kolem něj koncentrován odborný zájem mnohých badatelů. Jinými slovy řečeno, můžeme vysledovat, že se z tématu marginalizovaného stal za poslední dvě dekády fenomén, jenž je reflektován jak na úrovni legislativních dokumentů, tak i kurikulárních a strategických dokumentů vzdělávací politiky. Uvedené skutečnosti, které do jisté míry odrážejí naléhavost a potřebnost věnovat se této problematice na odborné úrovni, tedy v posledních letech dávají vzniknout pestré škále monografií.

Zcela objektivně přitom musíme konstatovat, že značná část vzniknuvší knižní produkce v této oblasti je připisována zahraničním autorům. Patří mezi ně také Penny Tassoni, britská autorka, výchovná poradkyně a trenérka, jež prostřednictvím více jak tří desítek publikačních výstupů obohatila spektrum tamějších příspěvků k dětskému učení a hře. Zmíněnou dyádu témat pak rozšiřuje o další relevantní témata vztahená k inkluzivnímu vzdělávání v monografii *Supporting children with special needs: A Penny Tassoni handbook*. Jak přitom autorka anoncuje již v úvodu této publikace, recenzovanou knihu je třeba vnímat především jako praktickou příručku pro všechny, kteří se ve své praxi setkají s dětmi se speciálními potřebami. Tomu odpovídá jak stavba knihy, která je členěna do tří vzájemně propojených celků, tak i šíře diskutovaných témat. Tassoni totiž v první řadě usiluje o propojení teorie a praxe, stejně jako o integrující pohled na pojednávaný fenomén za využití poznatků z různých vědních disciplín, nejčastěji však z psychologie, sociologie, pedagogiky či vývojové psychologie. Nutno ocenit, že takto nastolenou linii textu autorka drží napříč celou monografií, díky čemuž může zasáhnout širší spektrum adresátů. Od odborníků z praxe, kteří do ní chtějí přinést nové přístupy, přes studenty pomáhajících profesí, kteří potřebují načerpat jak teoretické poznatky, tak i tipy do praxe, jež se před nimi teprve otevírá, až po laickou veřejnost, která si chce rozšířit obzory.

Podíváme-li se nyní na obsah recenzovaného počínu ve světle výše nastíněných skutečností, pak je třeba podotknout, že první část knihy označená jako *Special needs – Key issues*, je informačně velmi hutná. Na bezmála sto stranách textu, které jsou diferencovány do sedmi dílčích kapitol, pisatelka obširným způsobem diskutuje všechna relevantní témata vztahená ke konceptu speciálních potřeb. V tomto kontextu je třeba říci, že v prvních třech kapitolách se nejprve uchyluje k explanaci základních termínů, jež se prolínají všemi sekvencemi textu (např. postižení, porucha, speciální vzdělávací potřeby, inkluze a její principy). Z mého pohledu tak ovšem místy činí poněkud „encyklopedicky“,

aniž by došlo k zevrubnějšímu načrtnutí relací a diferencí mezi jednotlivými pojmy. Tuto neobratnost můžeme zaznamenat kupříkladu tehdy, referuje-li Penny Tassoni o modelech postižení. Na tomto místě totiž dogmaticky odkazuje na dvě jejich bazální variace – model medicínský a sociální, byť mnozí autoři (viz např. [Cameron, 2013](#); [Goodley, 2011](#); [Swain & French, 2000, 2008](#)) od nového milénia reflektují nastupující afirmativní model, mezi jehož ideové zdroje patří právě model sociální. I když by se tento drobný nedostatek dal autorce odpustit, je na škodu, že se alespoň nepokusila doložit vztažnost mezi dvojicí zvolených modelů a principy inkluzivního vzdělávání, o nichž referuje ihned poté. Text by díky tomu působil o poznání ucelenějším dojmem.

Na druhou stranu je třeba ocenit, že Tassoni v rámci první části knihy akcentuje změnu terminologie v duchu tzv. *people-first* principu, který také na konkrétních příkladech ilustruje (str. 5), stejně jako věnuje pozornost vyvrácení pěti nejčastějších stereotypů o lidech s postižením. Na tato obecnější teoretická východiska pak zdařilým a čtivým způsobem navazuje exkurzí do britské legislativy, která upravuje práva osob se zdravotním postižením na vzdělání a adekvátní podporu a péči. V tomto ohledu autorka citlivě dodržuje historickou linii, v níž neschází zmínka o Warnockově zprávě z roku 1978 či aktuálním Praktickém kodexu, jemuž Tassoni věnuje nemalou pozornost také v samostatné, třetí kapitole. V rámci ní však nezapomíná ani na roli tzv. SENCO, čili pracovníka, který koordinuje podporu pro děti se speciálními potřebami a postižením. Troufám si tvrdit, že se jedná o informace, které budou zejména pro českého čtenáře obohacující, neboť autorka erudovaně referuje o úloze tohoto odborníka, stejně jako se v souvislosti s jeho pracovní náplní věnuje tipům pro dobrou praxi (str. 39).

Na tři obecněji koncipované kapitoly pisatelka navazuje čtyřmi dalšími, které však mají o poznání praktičtější charakter. V kontextu řečeného se sluší podotknout, že právě to patří k nejsilnějším a tedy i nejpřínosnějším bodům recenzované monografie. Dokládá to jednak čtvrtá kapitola, v rámci níž je kladen akcent na možnosti, kterak v praxi identifikovat děti vyžadující vyšší míru podpory. Tassoni pro tyto účely představuje řadu nástrojů, a to od pozorování, přes volnou deskripci až po digitální nahrávání. Je sympatické, že v publikaci nalezneme jak konkrétní ukázky pozorovacích archů či volné deskripce, tak i krátké případové studie, které textu dávají nádech reálnosti. Podobná superlativa lze vyřknout také směrem ke kapitole šesté, jež představuje tzv. *The graduated approach*. Pisatelka se přitom snaží signifikanci a praktické využití tohoto přístupu a jeho jednotlivých stupňů (posouzení, plán, fáze provedení a přezkoumání) znovu doložit na konkrétních příkladech (str. 90–93), případně na autentických výrocích lidí z praxe (str. 87). Úvodní část knihy pak uzavírá pojednání o významu spolupráce s rodiči a odborníky na interdisciplinárním základě, kteří se mohou stát významnými zdroji informací a podpory při vzdělávání dítěte v mainstreamovém školním prostředí. Tassoni pro tyto účely sahá především po teoretických poznacích, které však vhodně prokládá krátkými případovými studiemi, díky čemuž se textem i nadále nese „punc praktičnosti“.

Z hlediska rozsahu nezůstává pozadu ani druhá část knihy nazvaná *Working with children*. I když by toto poměrně obecné označení mohlo u čtenáře vyvolat velká očekávání ohledně jejího obsahového nasycení, Penny Tassoni neponechává nic náhodě. Naopak je zřejmé, že na dalších 99 stranách textu zúročuje své bohaté zkušenosti z praxe, neboť to s sebou může přinášet nejen benefity, ale i nevýhody. Z jednotlivých pěti dílčích kapitol je evidentní autorčina touha vtěstnat do monografie co největší objem informací i praktických rad. Kupříkladu v osmé kapitole se jí daří tyto záměry vhodným způsobem naplnit. V jednotlivých pasážích totiž široce a fundovaně diskutuje otázky respektu, oceňování a zplnomocnění dítěte, jež by bez jakýchkoliv pochybností měly stát v popředí proinkluzivních tendencí. Podobně kladné reference je třeba vznést také k dvanácté kapitole, která se veskrze praktickým způsobem zaměřuje na podporu fyzického a smyslového rozvoje dětí, či ke kapitole jedenácté, jež rozpracovává téma sociálního, emocionálního a mentálního zdraví dětí se speciálními potřebami, které je v kontextu inkluzivní trendů nadále spíše opomíjeno. Naopak v případě kapitoly deváté či desáté se jako poněkud problematický jeví fakt, že čtenář je již od jejich úvodu „informačně přesycen“. Uvedené je dáno tím, že autorka poněkud zdouhavě a rutinně osvětluje výchozí termíny, takže praktický aspekt kapitoly, který následuje, zůstává upozaděm. Současně je třeba reflektovat,

že vymezení některých termínů zásadním způsobem nepřispívá k porozumění nastoleného fenoménu, a tak se jejich přítomnost v textu jeví jako redundantní (str. 119). I navzdory těmto výtkám lze v rámci jednotlivých kapitol ocenit, že jsou prokládány tipy pro dobrou praxi, odpověďmi na časté otázky, které v souvislosti s tématem vyvstávají, stejně jako zevrubnější deskripce aktivit, skrze něž lze u dětí podpořit rozvoj v diskutovaných doménách.

Třetí, sedmdesátistránková část knihy, nazvaná příznačně *Supporting children with specific needs*, patří překvapivě k těm nejstručnějším. Co je jejím obsahem? Ačkoliv by podle názvu měla představovat jakýsi vrchol celé monografie, přináší spíše mírné zklamání. Nabízí totiž „pouze“ deskripce různých forem zdravotního postižení, onemocnění a specifických poruch učení. Není navíc zřejmé, podle jakého klíče je autorka do publikace vybírala. Můžeme tak pouze dedukovat, že se pravděpodobně řídila heslem „od každého trochu“. Neschází totiž zmínka o ADHD, poruchách autistického spektra, dětské mozkové obrně, cystické fibróze, diabetes či dyslexii. Tento holistický přístup k nastolené problematice, odrážející se ve snaze vyložit čtenáři definici, incidenci a diagnostiku daného postižení, onemocnění či SPU, stejně jako možné odchylky ve vývoji jedince, však v konečném důsledku způsobuje, že text má veskrze teoreticko-syntetickou povahu, která navíc působí zkratkovitým dojmem. Jednotlivé dílčí kapitoly by si totiž jednoznačně zasloužily více prostoru k rozpracování. I na tomto místě však musíme kromě výtek vyzdvihnout adekvátní diskuzi otázek, jež by měly být reflektovány při práci s dítětem se speciálními potřebami, anebo odkazy na relevantní webové stránky, nadace a podpůrné organizace působící ve Velké Británii.

Jak tedy zhodnotit recenzovanou monografii jako celek? Už výše formulované silné a slabší stránky dávají tušit, že na ni můžeme nahlížet dvojí optikou. Budeme-li se na ni při hodnocení dívat jako na odbornou monografii, pak musíme poznamenat, že v tomto ohledu má publikace jisté rezervy. Ať už hovoříme o analýze a syntéze problému, která je místy neobratná, o nevyváženosti reprodukováných poznatků anebo o absenci jakýchkoliv odborných zdrojů (vyjma Praktického kodexu), na něž by autorka v textu odkazovala. Stejně tak je na škodu, že do jednotlivých tematických celků nebyly zakomponovány statistické údaje vázané na počet dětí se speciálními potřebami ve Velké Británii, případně výsledky tamějších empirických bádání, které by podpořily vědecké vyznění publikace. Za zmínku stojí také jazyk, jímž je kniha psána. Koliduje totiž na pomezí populárně-naučného a vědeckého stylu, přičemž hranice mezi nimi jsou často velmi tenké. To však nemusí být vždy nevýhodou, neboť text je díky uvedenému čtivý a srozumitelný. Lze tudíž předpokládat, že po něm sáhnou třeba také studenti píšící kvalifikační práce.

Pokud však budeme nahlížet na knihu prizmatem Penny Tassoni, tedy jako na příručku, pak nezbyvá, než ocenit praktické pojetí celé knihy, bohatý obrázkový a grafický doprovodný materiál (schémata, tabulky) i autorčino zaujetí pro téma, které však není nekritické. Jak totiž uvádí v závěrečné části knihy, „předkládané informace nelze generalizovat. Každé dítě je unikátní, dvě děti se stejnou ‚diagnózou‘ pravděpodobně jinak reagují a mají odlišná přání“. Už pro tento neotřelý přístup si tedy monografie zaslouží pozornost. Každý si v ní totiž jistě najde něco, co ho obohatí.

Magdalena Hanková

Fakulta humanitních studií, Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně

Literatura

- Cameron, C. (2013). *Disability studies: A student's guide*. London: SAGE Publications Ltd.
- Goodley, D. (2011). *Disability studies: An interdisciplinary introduction*. London: SAGE Publications Ltd.
- Swain, J., & French, S. (2000). Towards an affirmation model of disability. *Disability & Society*, 15(4), 569–582. <https://doi.org/10.1080/09687590050058189>
- Swain, J., & French, S. (2008). *Disability on equal terms*. London: Sage Publications Ltd.
- Tassoni, P. (2003). *Supporting special needs: Understanding inclusion in the early years*. Great Britain: Heinemann Publishers.